

רשימות חוברת קנא

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ קרח, שבו חל יום הגדול והקדוש יום השלישי בתמוז, יום ההילולא הרביעי של כ"ק אדמו"ר צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו שרשם לעצמו:

(א) ביאור המשנה "חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה" — בסיום ש"ס משנה (נדפס בהקדמה ל"תורת מנחם — התוועדויות" ח"א ע' ט ואילך).

(ב) רשימה בענין "לא מחשבותי מחשבותיכם", שבה מדובר גם ע"ד פיגול במחשבה, שנזכר גם ב"סיום" הנ"ל (וכן ע"ד מחשבה בתרומה — שנלמד ממ"ש בפרשתנו (קרח יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם" (גיטין ל, סע"ב ואילך)).

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכת"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים"

עש"ק פ' קרח, ג' תמוז ה'תשנ"ח
ברוקלין, נ.י.

מאמתי כו' ב' פי': אם קודם — טהורים או קודם — אוכלים. מהל' משום משקין משמע דמקודם — אוכלים. וגם הרמב"ם חזר בו. משיהרהר ג' פי': מח', עשן, ריב. לכאורה כפי' הג' — למעט במחלוקת ובשלמא אם הי' מתחלה טהורים — יל"פ מח' וכמו"ש לענין כמה עניני טומאה דא"צ מעשה ובמס' זו גופא ג"כ. אבל כיון דאסיקני' דמקודם אוכלים וא"כ צריך לעקור ממצב אחד ולהביאו לב' צריך מעשה ממש.

ובשלמא אם הי' משקין רק חומרא ניחא אבל הרי י"א שטומאת משקין דרבנן משא"כ טומאת אוכלין. והוא בדוגמת (כלים ספכ"ה) דיורדין במח' ואין עולין אלא במעשה.

והנה במחרחר בחי"ת ג"כ ב' פי' ומפני הנ"ל צ"ל לכאו' פי' הג' ובתפא"י הקשה דאין המעשה מורה ובשנה העברה תי' באו"א ועתה י"ל: דמצינו בכגון זה בסברות הפוכות דלפעמים מקפידין ולפעמים לא אכפת וי"ל החילוק דאם בא מפני סברא אחת פועל יוצא הפוך לא אכפת משא"כ אם מפני סברות שונות. וכן י"ל גם כאן. ובמילא יובן ג"כ טעם פלוגתת ב"ש וב"ה ובהקדם דבתורה יש ענינים הפועלים פעולתם מצ"ע ויש שפעולתם הוא ע"ש סופם היינו דפועלים עתה מפני שיש בהם בכח ענין שיתגלה בפועל לאחר זמן, ואינו נוגע מה שמפני סבה צדדית לא יבוא הפועל. דוגמא לדבר יש למצוא במקצועות שונות בהלכה, ונביא א' מכל סוג: מח' פגול לכאורה אפ"ל שהמח' פוסלת מפני שטמון בה בכח האכילה חוץ לזמן או למקומו, ואינו נוגע מה שאח"כ ישנה דעתו כנ"ל. אבל ע"כ לומר שאינו כי המח' הולכת אחר הכהן אף שאין האכילה תלוי' כלל בו כ"א בבעלים ולדוגמא שלמים שהבשר לבעלים. ועכצ"ל שהפסול הוא מפני המח' מצ"ע ולא מפני שהיא גורמת לאכילה חוץ למקומו. דוגמא מסוג הב': כלל בידנו (ר"ה) אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה. ולכאו' הי' צ"ל כן בכל העונשין יוצא מכלל זה בן סורר ומורה שעליו ארו"ל (סנה) שנידון ע"ש סופו דוקא.

ובהקדם: בדיני ופלוגתת ב"ש וב"ה יש או לחפש טעם חדש בכל פלוגתא חדשה או לחפש שיטה מסוימה שעפ"ז יובנו איזה דינים בב"א וכמובן דרך השני יותר שכלי וקרוב אל האמת כיון שהיא מתאמת בענינים אחרים.

— והנה גם בכאן י"ל טעם הפלוגתא בשנים: ב"ש ס"ל דמח' מהני לשוי' משקה כמו בכמה עניני טומאה דיורדין לידי טומאתן במח' ובדוגמת ענין הפגול דמח' מצ"ע מועלת וב"ה ס"ל דבעי רסוק ממש ול"מ לא מח' ולא חרחור כב' הפי' — ואז יוקשה כנ"ל דהוי מחל' רחוקה וגם הרי אין המעשה דחרחור מוכיח.

או י"ל דפלוגתתם הוא דב"ש ס"ל סברא כללית בכמה דינים דכיון שנמצא בכח מהני וב"ה ס"ל דבעי הפו"מ. ואז סרו ב' קושיות הנ"ל. ומחזק סברה הב' דמצינו בכ"מ שיטת ב"ש כן.

ושינוי הגירסות: מהני מח' וחשיב בפועל כיון שהוא הבעה"ב.

וב"ש וב"ה לשיטתייהו בב"מ ספ"ג החושב לשלוח יד בפקדון דב"ש מחייב ובה"א עד שישלח יד. והנה י"ל דב"ש מחייבים אמח' מצ"ע אבל זהו דוחק כיון שאין החפץ שלו ולכן י"ל שהוא מפני שבמח' יש בכח מה שישלח יד אח"כ בפועל ואין מעכב ע"י כיון שנמצא החפץ ברשותו ואינו נוגע אם מפני סבה צדדית יבטל הפועל

ובפרט לפי הדעה שמח' מהני ואף שרש"י ותוס' בב"מ מפרשים דבור דוקא, אבל בקדושין פירש"י גם אמח' — ובשטמ"ק ב"מ האריך בזה —

וצ"ל בהחושב כו' כיון שהוא בענין של עבירה

עוד מק"א במס' זו גופא הדגים כו' ולא נקט משיהרהר דבמשנה

אין צדין

(ע"כ נמצא בגוכתי"ק)

א. איתא במשנה¹: "חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה משיהרהר וכו"².

ויש לפרש ב' פירושים: אם קודם שיהרהר — טהורים, או שקודם שיהרהר — מיטמאות משום אוכלים.

ומהלשון (מאימתי מיטמאות) משום משקין, משמע דמקודם לזה — מיטמאות משום אוכלים.

וגם הרמב"ם שכתב בפירוש המשנה ש"דבש בכורת אינו לא אוכל ולא משקה", חזר בו מפירושו³, ופסק⁴ ש"דבש בכורתו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה".

והמשך המשנה: "בית שמאי אומרים משיהרהר", ויש גורסין "משיחרר".

ובזה ג' פירושים: מחשבה — להגירסא "משיהרהר" (משיהרהר מחשבה בלבו לרדות הדבש⁵), ולהגירסא "משיחרר" — עשן, או ריב⁶. ולכאורה יש לפרש כפירוש הג' — כדי למעט במחלוקת דב"ש עם ב"ה (דס"ל "משירסק") שלא תהי' מחלוקת רחוקה⁷.

ויש להוסיף בהסברא דשלילת הפירוש דמחשבה, דבשלמא אם

(1) עוקצין פ"ג מי"א.

(2) כהבא לקמן — ראה גם "סיום ששה סדרי משנה בע"פ, כ"ז סיון תש"ד" ("רשימות" חוברת סא). "סיום ש"ס משנה" ("רשימות" חוברת קלב).

(3) תויו"ט שם.

(4) בהל' טומאת אוכלין פ"א הי"ח.

(5) פי' הרע"ב.

(6) צ"ע הכוונה, כי, ברע"ב שם: "משיחרר, משיביא עשן ויעשן להבריח הדבורים, לשון לחרחר ריב", היינו, שעשן וריב הם פירוש אחד*.

— וברע"ב שם הובא פירוש נוסף: "שיחמם אותם להוציא דבשם .. ל' נחר מפוח". וכ"ה ב"סיום" דשנת תש"ד הנ"ל (ס"ה): "ויש מפרשים משיבעיר אש גדולה כדי שיהי' הדבש זב מהכורת". — ואולי נשמט מהקולמוס פירוש הג'.

(7) כלומר: להפירוש דמחשבה — הרי המחלוקת דב"ש וב"ה היא רחוקה ביותר, מן הקצה אל הקצה, ממחשבה בלבד עד לפעולה של ריסוק החלות ממש. ולכן עדיף הפירוש הג', שעפ"ז מתמעט ריחוק המחלוקת.

(* ואולי י"ל בדוחק שבזה גופא יש ב' פרטים פירושים: התחלת הפעולה ע"י הבאת העשן, ולאח"ז נעשה הריב עם הדבורים שזהו עיקר הפעולה.

הי' מתחלה טהורים — יש לפרש שמיטמאות ע"י מחשבה, וכמו שהוא לענין כמה עניני טומאה דאין צריך מעשה, וכפי שמצינו במסכת זו גופא ג"כ⁸. אבל כיון דאסיקני' דמקודם מיטמאות משום אוכלים, וא"כ צריך לעקור ממצב אחד ולהביאו למצב ב' — אזי לא מספיק מחשבה, אלא צריך מעשה ממש⁹.

ובשלמא אם הי' השינוי מטומאה משום אוכלין לטומאה משום משקין רק חומרא¹⁰, ניחא דאין צריך לזה מעשה, כמו שאין צריך מעשה לכמה עניני טומאה, כנ"ל, אבל¹¹ הרי יש אומרים שטומאת משקין דרבנן¹², משא"כ טומאת אוכלין שהיא דאורייתא, ונמצא, שהעקירה מטומאה משום אוכלין לטומאה משום משקין, יש בה גם קולא, ולזה צריך מעשה ממש. והוא בדוגמת הא דשנינו (כלים ספכ"ה) ד"כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה ואינן עולין מידי טומאתן אלא בשינוי מעשה".

והנה, ב"מחרחר" (להגירסא "משיחרחר") בחי"ת — יש ג"כ ב' פירושים (כנ"ל), ומפני טעם הנ"ל (למעט במחלוקת, שלא תהי' מחלוקת רחוקה) צ"ל לכאורה פירוש הג'. ועפ"ז יוקשה על שאר הפירושים — דהוי מחלוקת רחוקה.

ובתפא"י הקשה על הפירוש "משיחרחר ריב עם הדבורים לגרשן מהכוורת", דאין המעשה מורה שמחשבתו שיהי' הדבש לשתי', שהרי גם לצורך אכילה צריך לגרש הדבורים תחילה.

ובשנה העברה תירצתי קושיית התפא"י באופן אחד¹³, ועתה יש לתרץ באופן אחר, כדלקמן.

(8) ראה רפ"ג: "יש צריכין .. מחשבה ולא הכשר וכו'".

(9) בהכתי"ק נרשם כאן: דוגמא לדבר — דבית דין יכול להפקיר, היינו להוציא מרשות א', או להיפך, שדבר של הפקר יעשה נכסיו של זה, אבל אינו יכול לעשות שניהם בבת אחת*. והעביר קולמוס על זה.

(10) דבכמה פרטים מחולק וחמור דין משקה מדין אוכל לענין טומאה — ראה "סיום" הנ"ל ס"ד.

(11) בהכתי"ק נרשם כאן: לענין לטמא את הגוי' — אוכלין בכזית, משקין ברביעית**. והעביר קולמוס על זה.

(12) דעת ר"א — פסחים טז, א (וראה אנציק' תלמודית ערך טומאת משקים בתחלתו (ע' תלט)).

(13) אולי הכוונה ל"סיום" הנ"ל, בשנת תש"ד (שמביא (שם ס"ה) קושיית התפא"י, וכותב

(* הדעות בזה — ראה אנציק' תלמודית ערך הפקר ב"ד ס"ב (ע' צט).

(** ראה סיום הנ"ל: "לדעת רש"י (עירובין ד, א) דחצי פרס הוא שני ביצים, יש עוד חומרא

ב. ובהקדמה: דמצינו בכגון זה בסברות הפוכות (מחלוקת רחוקה) — דלפעמים מקפידין שלא יהיו סברות הפוכות, ולפעמים לא איכפת.

ויש לומר החילוק — דאם בא מפני סברא אחת פועל יוצא הפוך, לא איכפת, משא"כ אם הוא מפני סברות שונות, אזי מקפידין. וכן יש לומר גם כאן, שלא איכפת לן שיש סברות הפוכות (מחלוקת רחוקה), כיון שבא מפני סברא אחת. ובמילא יוכן ג"כ טעם פלוגתת ב"ש וב"ה, כדלקמן.

ובהקדם — דבתורה יש ענינים הפועלים פעולתם מצד עצמם, ויש שפעולתם הוא על שם סופם, היינו דפועלים עתה מפני שיש בהם "בכח" ענין שיתגלה בפועל לאחר זמן, ואינו נוגע מה שמפני סבה צדדית הנה גם לאחר זמן לא יבוא הפועל.

דוגמא לדבר יש למצוא במקצועות שונות בהלכה, ונביא דוגמא אחת מכל סוג:

דוגמא מסוג הא' — מחשבת פגול: לכאורה אפשר לומר שהטעם שמחשבה פוסלת הוא מפני שטמון בה "בכח" האכילה חוץ לזמן או חוץ למקומו, ואינו נוגע מה שאח"כ ישנה דעתו, כיון שאין זה אלא סבה צדדית שבגללה לא בא הפועל, כנ"ל. אבל על-כרחך צריך לומר שאינו כן, כי המחשבה דפגול הולכת אחר הכהן, אף שאין האכילה תלויה כלל בו כי אם בבעלים, ולדוגמא בקרבן שלמים שהבשר נאכל לבעלים. והרי האכילה חוץ לזמנו או חוץ למקומו ע"י הבעלים ודאי אינה טמונה "בכח" במחשבת פגול דהכהן. ועכצ"ל שהפסול דמחשבת פגול הוא מפני המחשבה מצד עצמה, ולא מפני שהיא גורמת לאכילה חוץ למקומו.

דוגמא מסוג הב': כלל בידינו (ר"ה יז, ב) "אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה". ולכאורה הי' צריך להיות כן בכל העונשין שבתורה. ואעפ"כ, יוצא מכלל זה דינו של בן סורר ומורה, שעליו אמרו רז"ל (סנהדרין עא, ב) ש"נידון על שם

"ויש לתרץ בפשיטות כו", עיי"ש). ואם כן הוא — רשימה זו היא בקשר ל"סיום" שנערך בשנת תש"ה.

סופו" דוקא, והיינו, שעתה יש כבר "בכח" הענין שיתגלה בפועל לאחר זמן.

ג. ועתה נבוא לבאר פלוגתת ב"ש וב"ה בחלות דבש אימתי מיטמאות משום משקה — ובהקדם:

בלימוד דיני ופלוגתת ב"ש וב"ה יש ב' אופנים: או לחפש טעם חדש בכל פלוגתא חדשה, או לחפש שיטה מסויימה שעפ"ז יובנו איזה דינים בבת אחת. וכמובן, דרך השני יותר שכלי וקרוב אל האמת, כיון שהיא מתאמת בענינים אחדים.

— והנה גם בכאן (בפלוגתת ב"ש וב"ה בחלות דבש אימתי מיטמאות משום משקה) יש לומר טעם הפלוגתא בשנים (בשני אופנים):

(א) ב"ש סבירא להו דמחשבה מהני לשוי' משקה, כמו בכמה עניני טומאה דזורדין לידי טומאתן במחשבה¹⁴ — ובדוגמת ענין הפגול דמחשבה מצד עצמה מועלת. וב"ה סבירא להו דבעי רסוק ממש, ולא מהני לא מחשבה ולא חרחור (כב' הפירושים, עשן או ריב).

— ואז יוקשה כנ"ל: (א) דהוי מחלוקת רחוקה — אם סגי מחשבה בלבד או דבעי פעולה של ריסוק ממש, וגם (ב) הרי אין המעשה דחרחור מוכיח שמחשבתו לשתי', כקושיית התפא"י.

(ב) או יש לומר דפלוגתתם הוא — דב"ש ס"ל סברא כללית בכמה דינים, דכיון שנמצא "בכח", מהני, וב"ה ס"ל דבעי הפועל ממש.

ואז סרו ב' קושיות הנ"ל: (א) הקושיא דהוי מחלוקת רחוקה — לא איכפת לן, כיון שבא מפני סברא אחת (אם מהני ה"בכח", או דבעי הפועל ממש). (ב) ואין מקום לקושיית התפא"י — כיון שלא חשיב משקה ע"י המחשבה מצד עצמה (שאז יש להקשות שאין המעשה דחרחור מוכיח שמחשבתו לשתי'), אלא מצד זה שהמשקה נמצא "בכח". ומחזק סברה הב' דב"ש ס"ל שגם קודם הרד"י בפועל חשיב

(14) בהכתי"ק נרשם כאן: וכמו בטבעת בהמה שחשב עלי' לאדם*. והעביר קולמוס על

זה.

(* ראה שבת נב, ב. רמב"ם הל' כלים פ"ח ה"י.

הדבש משקה "בכח" — הא דמצינו בכמה מקומות שיטת ב"ש כן (דאזלינן בתר "בכח")¹⁵.

וטעם שינוי הגירסות "משיהרהר" או "משיחרחר": אי מהני מחשבה — "משיהרהר" (לרדות הדבש) — וחשיב בפועל כיון שהוא הבעה"ב של הכורת (או שאף שהוא הבעה"ב, לא מהני מחשבה בלבד, אלא צ"ל איזה ענין של פעולה — "משיחרחר" — שבה ישנו "בכח" המשקה דדבש).

ד. ואזלי ב"ש וב"ה לשיטתייהו — בב"מ ספ"ג: החושב לשלוח יד בפקדון, דב"ש מחייב, וב"ה אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד.

והנה, יש לומר דב"ש מחייבים אמחשבה דשליחות יד מצד עצמה, אבל זהו דוחק, דכיון שאין החפץ שלו, אין מחשבתו פועלת שינוי בהחפץ של המפקיד.

ולכן יש לומר שהטעם שב"ש מחייבים אמחשבה הוא מפני שבמחשבה יש "בכח" מה שישלח יד אח"כ בפועל¹⁶, ואין מעכב על ידו לשלוח יד כיון שנמצא החפץ ברשותו, ואינו נוגע אם מפני סבה צדדית יבטל הפועל.

ובפרט לפי הדעה שמחשבה לבדה (ללא דיבור) מהני לחייבו משום שליחות יד — כשיטתם בחלות דבש שמחשבה מהני להיות מיטמאות משום משקה. ואף שרש"י ותוס' בב"מ שם מפרשים הא דהחושב לשלוח יד שהוא בדיבור דוקא¹⁷, אבל בקידושין¹⁸ פירש"י גם אמחשבה — ובשטה מקובצת לב"מ שם האריך בזה¹⁹ — .

וצריך לומר פלוגתא זו גם בהחושב לשלוח יד כו' — דכיון

(15) ראה בארוכה "הדרן על ששה סדרי משנה, וביאור הפלוגתא דב"ש וב"ה בענין כח ופועל לשיטתייהו בכל הש"ס" (תשמ"ח) — נדפס ב"תורת מנחם — הדרנים על הרמב"ם וש"ס" ע' שפ ואילך.

(16) אבל בה"הדרן" הנ"ל (הערה 21) — שע"י מחשבתו לא נפעל מאומה בדבר שאינו שלו, גם לא "בכח".

(17) ברש"י: "החושב לשלוח יד, אמר בפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי". ובתוס': "הך מחשבה הוי דבור".

(18) מב, ב. ושם: "אם אמר או חשב לשלוח יד בפקדון כו'".

(19) ראה גם ברשימה בענין "לא מחשבותי מחשבותיכם" (לקמן ע' 18), שבשט"מ מיישב כמה סתירות בענין זה.

שהוא בענין של עבירה, יש מקום לומר שגם ב"ש מודים שבמחשבה לא נמצא "בכח" מה שישלח יד אח"כ בפועל, כיון שאסור לו לשלוח יד.

ה. עוד מקום אחד דאזלי ב"ש וב"ה לשיטתייהו במסכת זו גופא — הדגים²⁰ כו' ("דגים מאימתי מקבלין טומאה, ב"ש אומרים משיצודו, וב"ה אומרים משימותו"), דלשיטת ב"ש, כשניצודים ופורשים מהמים חשיב מיתה "בכח"²¹.

וכאן לא נקט "משיהרהר", דבמשנה "אין צדין"²²

(ע"כ נמצא בגוכתי"ק)

(20) עוקצין פ"ג מ"ח.

(21) ראה "הדרן" הנ"ל ס"ה.

(22) ביצה רפ"ג.

לא מח' מחשבותיכם.

שמח' האדם אינה פועלת משא"כ למע' שבמח' א' נבראו כל העולמות ().

בתניא (פכ"א) שגם אין דבורו כדבורנו כמו שאין מח' כמחשבתנו. לכאורה אפ"ל שאין אדם יודע מח' של חברו משא"כ הדבור מגלה. לפ"ז צ"ע שא"כ הוא מעין דלמע', שבמח' נבראו עדאתכ"ס ובדבור עדאת"ג.

שמח' אין פועל משא"כ דבור שמצוה לזולתו (באור יונתי בחגוי ס"א) למע' המח' דוקא היא תפעול. ההתהות שע"י המח' גבוה הרבה משע"י הדבור.

לכאורה באופן זה האחר פועל ודבורו אינו אלא גרם לזה, גלוי מלתא בעלמא. בדוגמא למע' הוא צוה ונבראו ולא בדבר ד' שמים נעשו.

לקו"ת (שובה הב' ס"א) מדיבור האדם אינו יכול להיות שום התהות משא"כ בדבר ד' שמים נעשו וכו'.

עקימת שפתיו הוי מעשה () מעשה זוטא (הרשב"א).

כלאו דמחמר שנעשה ריצת הבהמה ע"י צעקתו ()

ואינו כמו לאו דממיר () שאין שנוי בגשמיות

שאת"ל שגם ממיר, א"כ דבור ל"ד וגם במח' יכול לעשות כזה.

מח' בתרומה () מח' פגול () — נדרים שבלב אינן נדרים () וא"כ מנפ"מ בין מח' לדבור.

לכאורה גם למד"א הרהור כדבור דמי, אין סברתו שהוא דבור אלא דעביד מצוה גם ע"י הרהור.

בלקו"ת (באור יונתי הנ"ל) מדייק מל' הרהור לא עביד מידי.

ברו גברא ע"י ספר יצירה (סנה') יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שו"א (ברכות) אם הוא דוקא בדבור.

— נתן עיניו בו ונעשה גש"ע (שבת) עין הרע () ע"י כח הראי' ולא מח'. או שזהו ע"ד קללה ולא שהוא בעצמו עושה.

כשוף. אמר מילתא () דוקא.

לכאורה ראי' דאצ"ל בפה דוקא מהא דר"י ב"ח אמר מילתא בבית המרחץ (ירוש' סנה' ד"מ) והוא ע"כ שם קדושה ואסור לאמרו בביהמ"ר. משא"כ אם הוא במח' לא גרע מאונס דשרי בביהכ"ס () ושם הגירסא "אמר". וכן בסנה' (סז): מרחשון שפותי' — וזה יש לדחות דמצינו מרחשון שפותי' גם אצל אלמין (חגיגה ג.) דע"כ לאו דבור הוא.

ובירוש' סנה' י"ל דהוי במקום שעומדין ערומים ולבושין שמותר לומר שלום (שבת) וגם שם דקדושה ואולי הוי כעין פקו"נ. סוטה (כב.) שהאמגושא מרחש הלחש.

עקימת שפתיו הוי מעשה ופלפול ע"ז — לקו"ת למהרשנ"ע פ' נח סמ"ר הא' נד' ע"ב —

אדם יודע מח' יכול חברו לצוות לו גם ע"י מח'.

— בדא"ח של ר"א מהאמיל ישנו ע"ד אופן ידיעת המח'. לחפש מקומם.

פגול אם במח' או בדבור: פסחים סג' רש"י ותוס'. רא"ש ונ"י הל' קטנות. י"ד פסוה"מ פי"ג. חי' הרשב"א גטין נג. רש"י קדושין מב.; ב"מ מג: — ובשט"מ לב"מ מיישב סתירות. רש"י סנה' לד. משנה למלך בי"ד הנ"ל. רש"י עה"ת אמור ושופטים. שד"ח כללים מ' יז. ודברי חכ' להנ"ל. לענין תרומה בהנ"ל ובתוס' בכורות (נה?).

לא מחשבותי מחשבותיכם.

א. החילוק שבין המחשבה למעלה (דהקב"ה) למחשבת האדם, שעז"ני "לא מחשבותי מחשבותיכם" — שמחשבת האדם אינה פועלת, משא"כ למעלה שבמחשבה אחת נבראו כל העולמות (2).

ובתניא (פכ"א) מוסיף שגם "אין דבורו ית' כדבורינו ח"ו כו' כמו שאין מחשבתו כמחשבתינו".

ועפ"ז צריך להביץ³ למה רק בנוגע למחשבה נאמר בכתוב "לא מחשבותי מחשבותיכם", ולא נזכר בכתוב גם בנוגע לדיבור?

ב. לכאורה אפשר לומר שהכתוב מדגיש "לא מחשבותי מחשבותיכם" בגלל החידוש שבדבר — דאף שמחשבה ענינה העלם, כפי שרואים למטה שאין אדם יודע מחשבתו של חבירו, משא"כ הדיבור הוא מגלה, ואילו "פעולה" ענינה הוא הגילוי דכח הפועל, מ"מ, "לא מחשבותי מחשבותיכם", שע"י המחשבה דלמעלה נעשית הפעולה דבריאת כל העולמות.

אבל לפי זה צ"ע — שא"כ, הרי החילוק בין מחשבה לדיבור באדם (שמחשבה היא בהעלם והדיבור מגלה) הוא מעין החילוק בין מחשבה לדיבור דלמעלה, שבמחשבה נבראו עלמין דאתכסיין (העלם) ובדיבור נבראו עלמין דאתגליין⁴.

ג. ויש לומר הביאור בזה⁵ — שהחילוק בין מחשבה ודיבור הוא לא (רק) בענין ההעלם וגילוי, שפעולת הדיבור היא בגילוי ופעולת המחשבה היא בהעלם, אלא עוד זאת, שמחשבה אין פועל, היינו, שבעולם דלמטה אין המחשבה ענין של פעולה כלל, גם לא בהעלם,

(1) ישעי' נה, ח.

(2) ראה פרדס שער הצחצחות פ"ג (הובא בלקו"ת שה"ש ביאור ע"פ יונתני בחגוי ס"א, שנזכר בהמשך הרשימה).

(3) ראה גם המשך תרס"ו ע' רכט ואילך.

(4) תניא שעהיוה"א פ"א. תו"א יתרו סט, ד. עא, א. לקו"ת בלק סז, ג ואילך. דרושי שבת

שובה סו, ב. ועוד.

(5) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 82 ואילך.

משא"כ דיבור יש בו גם ענין של פעולה — שמצוה לזולתו לעשות (לקו"ת שה"ש באור ע"פ יונתי בחגוי ס"א).

וזהו החידוש בכתוב "לא מחשבותי מחשבותיכם" — שלמעלה ה"ז להיפך, שהמחשבה דוקא היא תפעול, וההתהוות שע"י המחשבה גבוהה הרבה מההתהוות שע"י הדיבור.

ועפ"ז מובן גם מ"ש "לא מחשבותי מחשבותיכם", ולא נאמר כן בנוגע לדיבור — כי, בנוגע למחשבה ה"ז שונה לגמרי (שלמטה), המחשבה אינה פועלת, ולמעלה, דוקא המחשבה היא הפועלת), משא"כ בנוגע לדיבור יש איזה דמיון, כיון שגם מדיבור האדם יכולה להיות איזה פעולה.

ד. אמנם, לכאורה, באופן זה (שהאדם שמצוה לזולתו לעשות) — האחר (הזולת) הוא הפועל (ע"י המעשה שלו), ודיבורו של המצווה אינו אלא גרם לזה, גילוי מלתא בעלמא, לגלות את רצונו להזולת, שיעשה המעשה*.

(* ובאדם היודע מחשבות — יכול חברו לצוות לו גם ע"י מחשבה. — בדא"ח של ר' אייזיק מהאמיל ישנו ע"ד אופן ידיעת המחשבה. לחפש מקומם*.)

6) ושם (יו, ג"ד): "כי לא מחשבותי מחשבותיכם .. כי הנה באדם הרהור דהיינו מחשבה לא עביד מידי .. כאשר ידמה אדם במחשבתו להוות ולעשות איזו מציאות שהיא הנה מחשבתו לא תפעיל .. עד יפעל ויצא לפועל ע"י כח המעשה דוקא או ע"י הדבור שמצוה לאחרים לעשות. ונמצא המחשבה אין לה כח לפעול ולעשות כמו הדבור והמעשה שעיקר הפעולה אינה אלא ע"י המעשה דייקא או הדבור (וזהו דהרהור לא עביד מידי וכו')."

7) ראה לקו"ת שם, ד: "ואין כן למעלה במחשבתו ית', שהמחשבה דוקא היא תפעיל .. כי כאשר עלה במחשבתו ורצונו .. אז נאצל ונתהווה ממש ע"י מחשבה זו .. ואדרבה שם נהפוך הוא, שהתהוות המציאות שע"י מחשבה הוא הרבה גבוהה במעלה ומדרגה מהמציאות שנתהווה ע"י הדבור .. שהרי מה שנמשך ונתהווה על ידי הדבור ירד ונמשך תחת הזמן ממש, משא"כ מה שהוא בבחינת מחשבה הוא למעלה מזה כו'."

8) ראה חנה אריאל מאמר השבת ז, א: "ידוע שיש בחי' חכמה לחכימין להכיר על מה שחברו חושב במחשבתו, כמו שידוע ומפורסם זה על הבעש"ט ז"ל וכן יש בשבחי האריז"ל, וגם בזמנינו סיפרו כן אפילו על איש בלתי קדוש כ"כ שהי' לו חכמה זאת .. ענין החכ' הזאת הוא .. שהחכם מקשר א"ע עם נפש החושב [נוה פשוט וידוע שיש בכח החכמה לקשר נפש עם נפש מי שהוא רוצה אפילו שלא בפניו, ונקל זאת בעיני החכמים האמתיים לקשר נפשם עם נפש נמוכה במדרג' מהם כידוע], וע"י התקשרות היטיב בעצמות נפש החושב הוא מתפשט וצופה בצפייתו אל מקום שמתפשטות לשם נפש החושב והולך דרך ההתפשטות ההוא ומרגיש את כל מה שחושב וכו'."

— בדוגמא למעלה שיש גם בריאה באופן ד"הוא צוה ונבראו", היינו, שהציווי הוא רק גרם שתהי' ההמשכה לבחי' המעשה לצורך פעולת הבריאה, ולא באופן ד"בדבר ד' שמים נעשו"¹⁰, שההתהוות היא מבחי' הדיבור עצמו —

וכמבואר בלקו"ת (ד"ה שובה הב' ס"א¹¹) ש"מדיבור האדם אינו יכול להיות שום התהוות, משא"כ בדבר ד' שמים נעשו וכו'". וא"כ, הדרא קושיא לדוכתא — למה נאמר בכתוב "לא מחשבותי מחשבותיכם" דוקא, ולא נזכר גם בנוגע לדיבור?

ה. ויש לומר, שהדוגמא לדיבור האדם שעל ידו נעשית פעולה הוא — הא דמצינו¹² שעקימת שפתיו הוי מעשה (*), מעשה זוטא (חידושי הרשב"א רפ"ג דשבועות דכ"א ע"א¹⁴) — כלאו דמחמר¹⁵, שנעשה ריצת הבהמה ע"י צעקתו⁽¹⁶⁾.

ואינו כמו לאו דממיר "דבדיבורו עשה מעשה" (תמורה ג, ב)

(* עקימת שפתיו הוי מעשה ופלפול על זה — לקו"ת לאדמו"ר מהר"ש נ"ע פ' נח סוף ד"ה מים רבים הא' (נד' ע"ב)¹³.

(9) תהלים קמח, ה.

(10) שם לג, ו.

(11) דרושי שבת שובה סו, א.

(12) ראה הנסמן באנציק' תלמודית ערך דבור. וראה גם לקו"ש שם. מכתבי רבינו — באגרות קודש חט"ז ס"ע קיה ואילך, וע' רלח. רשימת המנורה ע' פג.

(13) נדפס לאח"ז באוה"ת נח (כרך ג) תרטז, ב. — ושם (לענין "ודברת במ שהוא מצות הדבור של התורה .. ועקימת שפתיו הוי מעשה"): "כ"ה בגמ' פ"ז דב"מ ד"צ סע"ב ובסנהדרין דס"ה ע"ב ופ"ק דכריתות ד"ג סע"ב. וע"ש בתוס' דב"מ שם שהקשו ע"ז ותירצו, וכ"כ המ"מ סוף ה' שכירות. ולתירוצם צ"ע איך כאן נק' מעשה. וי"ל שגם כאן הוא דבור המביא לידי מעשה, גדול תלמוד שמביא לידי מעשה. ועוד דבסנהדרין שם לפרש"י לא משמע כתירוצם. וע"ש בתוס'. ובחידושי הר"ן שם חילוק בין אותיות בומ"פ לשאר אותיות, וכ"כ בנמוקי פ"ז דסנהדרין שם. ובחידושי הרשב"א פ"ג דשבועות דכ"א פ"י בשם הר"י מיגש דעקימת שפתיו הוי מעשה זוטא ולא מעשה רבא. עכ"פ בנד"ז בעסק התורה בדבור, גם להתוס' והמ"מ י"ל דעקימת שפתיו הוי מעשה כנ"ל. ועיין בספר המאור פ"ק דשבת גבי מפסיקין לק"ש מ"ש ב' הירושלמי ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה כו' עד זה שנון וזה שנון כו', מוכח כדעת הר"י מיגש כו' וצ"ע. ואפשר גם להר"י מיגש ת"ת אינו כשאר עקימת שפתיו שנק' מעשה זוטא לבד, מטעם הנ"ל דמביא לידי מעשה".

(14) הובא בלקו"ת דרושי שמע"צ פד, ג. לקו"ת לג"פ הנ"ל.

(15) "מנהיג חמור טעונה קרוי מחמר" (פרש"י שבת קנג, ב).

(16) ראה פרש"י שם: "שמנהיג בקול".

— כיון שבממיר אין נעשה שינוי בגשמיות¹⁷, משא"כ במחמר שע"י דיבורו (צעקתו) נעשה שינוי בגשמיות — ריצת הבהמה.

ובהכרח לחלק בין מחמר שנעשה שינוי בגשמיות, לממיר שלא נעשה שינוי בגשמיות — שהרי אם תמצי לומר שגם ממיר שלא נעשה שינוי בגשמיות הוא דוגמא לכך שגם דיבור האדם יכול לפעול מעשה, א"כ דיבור לאו דוקא, וגם במחשבה יכול לעשות כזה. ולדוגמא: מחשבה בתרומה (), מחשבת פגול () * [אבל בנדרים — נדרים

(* פגול — אם הוא גם במחשבה או בדבור דוקא¹⁸: ראה פסחים סג, א ברש"י ותוס'¹⁹. רא"ש ונימוקי יוסף הל' קטנות²⁰. י"ד הל' פסולי המוקדשין רפ"ג²¹. חידושי הרשב"א גטין נג²². רש"י קדושין מב, ב, ב"מ מג ב²³ — ובשטה מקובצת לב"מ מיישב כמה סתירות בענין זה. רש"י סנהדרין לד, א²⁴. משנה למלך בי"ד הנ"ל²⁵. רש"י עה"ת אמור ושופטים²⁶. וראה בארוכה שד"ח כללים מערכת המ' כלל יז, ודברי חכמים להנ"ל סמ"א.

לענין תרומה²⁷ — ראה בהנ"ל, ובתוס' בכורות (נה ?²⁸).

(17) ראה גם לקו"ש שם הערה 18: אבל דתמורה (ג, ב) "דבדיבורו עשה מעשה", ה"ז רק שעושה מחולין לקדשים" (רש"י שם).

(18) בהבא לקמן — ראה גם מכתב רבינו באגרות-קודש ח"א ע' רלט הערה ח'. "רשימות" חוברת סא ס"ו. וראה גם לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' שא. דש"ה.

(19) ברש"י: "כל מחשבה דקדשים מוציא בפיו הוא". ובתוס': "הא דקרי בכל דוכתי פיגול פסול מחשבה לאו דוקא דאינו פיגול עד שיוציא בשפתיו".

(20) ברא"ש שם (הלכות ספר תורה ס"ג): "מצינו פיגול .. ובעיא דיבור (זבחים כז), תרומה ניטלת בלא דיבור רק במחשבה (תרומות פ"א)".

(21) ושם: "שלוש מחשבות הן שפוסלין את הקרבנות, ואלו הן כו".

(22) ושם: "פגול .. במחשבה אע"ג דלא עביד מעשה", אבל, "בשעה שמפגל עושה מעשה ששוחט".

(23) בקידושין: "אם אמר או חשב". ובב"מ: "אמר". — ושם הוא לענין שליחות יד בפקודן (בתפא"י רפ"א דזבחים: "לרש"י קידושין .. רק בשליחות יד הוה מחשבה כדבור").

(24) ושם: "פיגול .. במחשבת חוץ".

(25) ושם: "מדברי רבינו נראה דכל מחשבה דקדשים הוי אפי' בלא הוצאה בפה (וכן הוא דעת הר"ב החינוך פ' צו). אך התוס' בפ"ק דזבחים (דף ד') ד"ה מחשבה נראה דס"ל דכל מחשבה דקדשים צריך הוצאה בפה, וקרי לה מחשבה לפי שאין בה מעשה, וכ"כ בפ' תמיד נשחט (דף ס"ג) .. וכן הוא דעת רש"י בפרק ב"ש (דף מ"א) ובפ"ק דמנחות (דף ב'), וכ"כ התוס' בס"פ המפקיד. וכ"כ הסמ"ג".

(26) "להזהיר .. שאם תחשבו בו מחשבת פסול לא יהא לכם לרצון" (אמור כב, כט). "אזהרה למפגל בקדשים ע"י דיבור רע" (שופטים יז, א).

(27) להעיר ממה שכתב רבינו לאביו כ"ק הרה"ק רלוי"צ ז"ל (כפי שמזכיר הרלוי"צ במכתב מי"א טבת תרצ"ד (לקוטי לוי"צ שם ע' דש)): "פשוט שתרומה קדושה ע"י מח', וכמ"ש

שכלב אינן נדרים (29)], וא"כ מאי נפק"מ בין מחשבה לדיבור. ועכצ"ל, שכל זמן שלא נעשה שינוי בגשמיות אין זה חשיב פעולה, ולכן, הדוגמא לדיבור האדם שעושה פעולה הוא לאו דמחמר דוקא, שנעשה שינוי בגשמיות, וענין זה שייך רק בדיבור, ולא במחשבה, שאינה פועלת. והא דמצינו גם במחשבה שהרהור כדיבור דמי³⁰ — לכאורה, גם למאן דאמר הרהור כדיבור דמי, אין סברתו שהוא דיבור, אלא דעביד מצוה גם ע"י הרהור.

ולהעיר, שבלקו"ת (באור ע"פ יונתי הנ"ל⁶) מדייק הא ד"מחשבה אין לה כח לפעול ולעשות כמו הדבור והמעשה" — מלשון "הרהור לא עביד מידי" (זוהו דהרהור לא עביד מידי), היינו, שאין זה ענין של פעולה ועשי'.

ו. ועדיין יש לעיין בהא דברו גברא ע"י ספר יצירה (סנהדרין סה, ב ובפרש"י), וכן מה שאמרו "יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ" (ברכות נה, א) — אם הוא דוקא בדיבור (דאם נאמר שהוא גם ע"י מחשבה, הרי מצינו גם פעולה שנעשית ע"י מחשבה).

— ואין להוכיח מהא דנתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות (שבת לד, א), וכן מענין עין הרע (31) — כיון שענין זה הוא ע"י כח הראי', ולא ע"י מחשבה. או שזהו ע"ד קללה, שרק גורמת כו', ולא שהוא בעצמו עושה.

ובנוגע לענין של כישוף — הנה:

מהלשון "אמרה מילתא" (דכשפים) (שבת פא, ב (ובפרש"י)) — משמע שהוא בדיבור דוקא.

— לכאורה יש להביא ראי' דבכגון-דא אין צריך להיות בפה

ברמב"ם הל' תרומות פ"ד הלכה ט"ז להדיא". ובלקוטי לוי"צ שם — שקו"ט בזה. ובשולי המכתב (שם ס"ע שה) ציין רבינו: "לעיי' בהציונים אצלי במחברת ע"ד מח"י".

(28) אולי צ"ל: נט, א. — ושם: "ונראה דבלא דיבור נמי הוי תרומה, מדתנן במס' תרומות חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתם תרומה, וחשיב אלם .. ובמס' שבועות פ"ג (דף כו:): משמע בהדיא דשרי כשגמר בלבו אע"ג שלא הוציא בשפתיו, דכתיב כל נדיב לב וכו'". ובדף נה, א — הוא במנחות.

(29) ראה שבועות כו, ב. במדב"ר פ"י, ז. רמב"ם הל' נדרים פ"ב ה"ב. טוש"ע יו"ד ר"ס

ר"י.

(30) ברכות כ, סע"ב. וראה אנציק' תלמודית ערך הרהור כדבור. וש"נ.

(31) ראה ברכות כ, סע"א. ועוד.

דוקא, מהא דרבי יהושע בן חנניא אמר מילתא (כדי לבטל פעולת הכישוף) בבית המרחץ (ירושלמי סנהדרין ס"פ ד' מיתות), והוא על כרחך שם קדושה³², ואסור לאמרו בבית המרחץ. משא"כ אם הוא במחשבה — לא גרע מאונס דשרי בבית הכסא (33).

ומ"מ, שם (בשבת) הגירסא היא "אמרה", דמשמע שהוא בדיבור דוקא (כנ"ל). וכן בסנהדרין (סז, ב) "חזא דקא מרחשון שפותי" (שהיו שפתי' נעות הכיר שכשפנית היא³⁴) — וזה יש לדחות, דמצינו מרחשון שפותי' גם אצל אלמין (חגיגה ג, א), דעל-כרחך לאו דיבור הוא.

וכן בירושלמי סנהדרין הנ"ל הגירסא היא "אמר רבי יהושע מה דמר" (איזה דבר מה שאמר) — דמשמע שהוא בדיבור דוקא. ואף שהי' זה בבית המרחץ (כנ"ל) — יש לומר דהוי במקום שעומדין ערומים ולבושין, שמותר לומר שלום (שבת י, א), ומותר גם לומר שם דקדושה.

ואולי יש לומר שריב"ח אמר מה שאמר גם במקום שאסור לומר שם דקדושה — משום שהוצרך לבטל פעולת המין ומכשף שתפשה אותם (את ריב"ח ר"א ור"ע) כיפה של מרחץ, ולא היו יכולים לזוז ממקומן³⁵, והוי כעין פקו"נ.

ולהעיר מסוטה (כב, א³⁶) שהאמגושא מרחש הלחש.

(32) ראה גם שבת שם: "אמרי אינהו מילתא", ובפרש"י: "על ידי שם טהרה".

(33) ראה זבחים קב, סע"ב. וש"נ. הובא בב"י או"ח ספ"ה (ד"ה וכתב). הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ג.

(34) פרש"י שם.

(35) פני משה לירושלמי שם.

(36) ושם (ובפרש"י): "רטין מגושא" (תרגום חובר חבר הוא מגוש לוחש המכשף את לחשיו). — ולהעיר מהמשך הלשון שם: "ולא ידע מאי אמר".